

BRANTHIN, Ellen: Determinanten einer Fachdidaktik Bibliotheks-informatik. - Köln : Greven Verlag, 1988. - XI, 355, XLVIII p. - Kölner Arbeiten zum Bibliotheks- und Dokumentationswesen, Heft 11.

A könyvtári informatika oktatásának módszertanát meghatározó tényezők

A kölni könyvtári és dokumentációs szakfőiskola sorozatának 11. kötete: Ellen *Branthin* professzor doktori disszertációja. A kutatási eredmények széles körű irodalomkutatáson, kísérleteken és oktatási gyakorlaton alapulnak; összefoglalásukra 1987. végéig került sor. A kötet számunkra is fontos tanulságokkal szolgálhat, időszerű ugyanis annak felülvizsgálata, hogy milyen számítástechnikai ismereteket és hogyan oktassunk a leendő könyvtárosoknak.

Az 1. fejezet: helyzet- és problémaelemzés. A számítógép napjainkra - különösen a mikroszámítógépek tömeges alkalmazásával, az 1980-as évek eleje óta - a könyvtárak legsokoldalúbb munkaeszköze lett, amely visszahat a könyvtárak szerkezetére, munkafolyamataira, a munka ritmusára, és a munkatársakkal szemben támasztott követelményekre. Elengedhetetlen tehát, hogy a leendő könyvtárosok már tanulmányaik során részletesen megismerkedjenek az adatfeldolgozó rendszerekkel, az azok alkalmazásával összefüggő kérdésekkel, és ehhez megszerezzék a szükséges ismereteket, jártasságokat, készségeket, képességeket. Azt, hogy erre a kihívásra hogyan válaszoltak az egyes képzőintézmények, jelentősen befolyásolták a helyi adottságok, a személyi, tárgyi, technikai lehetőségek. Nyilvánvaló, hogy ez a fajta esetlegesség gátolta a didaktikai követelmények érvényesítését. A számítástechnikai ismeretek oktatásában kétféle megközelítés érvényesülhet: 1/ vagy a már meglévő, hagyományos tárgyakhoz rendelik azokat (ezt hívják integrált koncepciónak), vagy pedig - tekintettel ezen ismeretek sajátosságaira és komplex voltára 2/ a hagyományos tárgyak mellett, azokon kívül, rendszerré szervezett modulokban tanítják azokat. Ez utóbbi megközelítés képezi a könyvtári informatikai stúdiumok alapját.

A 2. fejezet tisztázza a könyvtári informatika fogalmát, és számbaveszi területeit. A *könyvtári informatika* egy széles körben elfogadott meghatározás szerint: az informatika egyik alkalmazási területe; a könyvtár, mint információs rendszer létrehozásának, felépítésének és működésének kérdéseivel foglalkozik. Központi kérdése: a könyvtári munkafolyamatok, tevékenységek, funkciók (a szerzeményezés, a formai és tartalmi feltárás, az információkövetítés és a kölcsönzés) automatizálása. Emellett nagy súlyt helyez az ilyen automatizált rendszerek szervezésére is. A "könyvtári informatika" kifejezés mellett, érzékeltetve a problémakör komplexitását, megjelent a "könyvtári és do-

kumentációs informatika” kifejezés is. A könyv lényegében ebben az értelemben használja a könyvtári informatika fogalmát. (Nálunk még a “szakirodalmi informatika” kifejezéssel találkozhatunk.)

A könyvtári informatika oktatásának alapjául ezen, a fentebb felsorolt automatizált könyvtári tevékenységek, információs folyamatok elemzése szolgál. Ezzel foglalkozik a kötet 3., *legrészletesebb fejezete*. E tevékenységeket - a jelen helyzetből kiindulva, de a jövőjére is figyelve - horizontálisan (az automatizált szerzeményezéstől a kölcsönzésig) és vertikálisan elemezzhetjük. Az utóbbi azt jelenti, hogy figyelmünket e tevékenységek végrehajtásának egyes fázisaira összpontosítjuk: a tervezésre, döntésre, kivitelezésre és ellenőrzésre. Az elemzések eredményeképpen elkészített *tevékenységprofil* szűkebb értelmű, mint a pályakép, hiszen annak csak egy szeletét, azokat a tevékenységeket tükrözi, melyek közvetlen összefüggésben vannak a számítógép mint munkaeszköz könyvtári alkalmazásával. A kötet pontokba szedve, részletesen elemzi e tevékenységkörök összetevőit mind a hagyományos, mind pedig a számítógépes rendszerben, felhíva a figyelmet a köztük levő különbségekre. A tevékenységek elvégzése meghatározott mennyiségi és minőségi követelményeket támaszt a könyvtárossal szemben. Ezeket a *követelményprofil* sorolja fel. Általánosságban megfogalmazható (a gondosan szerkesztett táblázatok, és részletes elemzések alapján) hogy az automatizálással csökken a végzett munka terjedelme, mennyisége, a munka könnyebb lesz, ugyanakkor nőnek a munkával szemben támasztott szakmai, főként minőségi követelmények (pl. rendszertervezési, - szervezési, inputtal, outputtal kapcsolatos ismeretek szükségessége). Egy példa a tevékenységprofil és követelményprofil részletes elemzésére: az információkeresés és -közvetítés tevékenységnél a kötet egyaránt mélyen foglalkozik a retrospektív irodalomkutatás, a szelektív információterjesztés és az adatkeresés kérdéseivel (horizontális elemzés). Mély vizsgálati szinten foglalkozik e tevékenységek egyes fázisaival (a keresés előkészítése, a referenz interjú, a keresés lebonyolítása, az eredmények kiadása - vertikális elemzés). Az információkereséssel, -közvetítéssel kapcsolatos követelményeket 10 oldalon keresztül elemzi; a használóval való kommunikáció képességét, a keresett témával kapcsolatos szakmai ismereteket, az adatbázisok ismeretét, az adatbázisközvetítő központ és az adatkommunikációs hálózat megválasztásának képességét, a keresőnyelv ismeretét, a keresési stratégia optimalizálásának képességét, a terminállal végzett keresés és továbbfeldolgozás képességét, a hardver- és szoftverismereteket, és azok értékelésének képességét.

Ahhoz, hogy e követelményeknek meg tudjunk felelni, megfelelő ismeretekre, készségekre, képességekre - képesítésekre van szükség, melyek egyaránt tekintettel vannak a kognitív, a pszichomotoros, az affektív és a szociális- kommunikációs szféra követelményeire. A követelményeknek megfelelő képesítéseket a *képesítési profil* rendszerezi.

A 4. *fejezet* mindezek alapján javaslatot tesz a könyvtári informatika tantervének kidolgozására és oktatására, és pedig a *didaktika* átfogó koncepciója szerint, tehát egyaránt kitérve az oktatási célokra, a tananyagra, a módszerekre, a szervezési formákra és a taneszközökre.

A könyvtári informatika oktatásában is érvényesülnie kell a könyvtárosképzés átfogó céljának, az önálló és felelősséggel cselekvő ember formálásának. Ennek garanciája, hogy a könyvtári informatika magas követelményeket támaszt a kognitív szférával szemben, hangsúlyozva a logikus, analitikus-szintetikus, a rendszerekben, modellekben

való gondolkodás és az elvont szintű problémamegoldás fejlesztését. A tervezet egyaránt kitér a könyvtári szaktudással, ill. a technikai tudással szembeni követelményekre. A könyvtári informatikát a hároméves nyugatnémet könyvtári szakfőiskolákon a következő rendben oktatnák:

1. félév:

- az adatfeldolgozás alapfogalmai (elmélet),
- bevezetés az adatfeldolgozó rendszerekkel (elsősorban a mikroszámítógépekkel) végzett tevékenységekbe (bázisgyakorlat),

2. félév:

- a könyvtári adatfeldolgozó rendszerek elemzése,
- mikroszámítógépes könyvtári adatfeldolgozó rendszerekkel végzett gyakorlatok,

3. félév:

- a számítógéppel segített katalogizálás elmélete,
- online katalogizálási gyakorlatok,

4. félév:

- a számítógéppel segített tartalmi feltárás elmélete,
- tartalmi feltárási gyakorlatok,
- az információs rendszerek és az online keresés elmélete,
- ill. a hozzájuk kapcsolódó gyakorlatok,
- a programozás elméleti ismeretei.

Ezeket a modulokat - a kötelező alaptúdium keretében - minden könyvtárszakos hallgató tanulná. Az alkalmazott sorrend az egymást követő információs folyamatokat, másrészt az elmélet és gyakorlat egybefonódását tükrözi. A további félévekben, speciálkollégiumi keretben van lehetőség az egyes területeken alaposabb, mélyebb ismeretek szerzésére.

A célok és tartalom részletes elemzése mellett a kötet komoly figyelmet szentel az adekvát ismeretközvetítési módszereknek, szervezési formáknak, taneszközöknek, különös tekintettel a számítógépes laborok hardverrel és szoftverrel történő ellátására. A számítógép, mint (tan)eszköz alapvetően hat az egyéni munka, a kiscsoportos munka, a szimulációs projekt-feladatok, és a gyakorlókönyvtárakban végzett munka feltételeire.

A disszertáció eredményei, javaslatai a tantervfejlesztésben, a tematikák összeállításánál, a módszerek kidolgozásánál és a számítógépes laborok fokozatos létrehozásánál nálunk is jól hasznosíthatók. Bár a szerző elsősorban az NSZK-beli főiskolai képzésre gondolt, megállapításai jól alkalmazhatók a képzés más szintjein is. Az itt felsorolt ismeretek oktatására többé-kevésbé szervezett formában már sor került a magyar könyvtárosképzésben is (pl. a kommunikációs és informatikai alapok, az információtechnológia, stb. tárgy keretében) de nyilvánvaló, és e kötet tanulmányozásából egyértelműen következik, hogy még nagyobb figyelmet kell szentelni a könyvtári informatikai ismeretek *rendszerre szervezett oktatására*, és fokozatosan biztosítani kell a tárgyi, technikai, gyakorlati feltételeket is, (a kötet sokszor utal az elmélet és gyakorlat egymásraépülésének fontosságára). E feltételek megvalósulása esetén a könyvtárosképzés jól elégítheti ki a könyvtárak növekvő igényeit a számítástechnikai ismeretekkel, készségekkel rendelkező ifjú könyvtárosok iránt.